

Володимир Самійленко
НА ТЕРЕЗАХ ПОЕТИЧНОЇ
ДУМКИ.

Михайло Обідний.

Високоповаурамосиу
Отенану Отенішовиу Сіроноскові

МИХАЙЛО ОБІДНИЙ.

Літер
Ж. 1922
таднів.

ВОЛОДИМИР САМІЙЛЕНКО

== НА ТЕРЕЗАХ ==
ПОЕТИЧНОЇ ДУМКИ.

Доклад, читаний на надзвичайному прилюдному засіданню
Літер.-Містецького Т-ва в м. Ченстохові, 27 березня 1921 р.

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

ТАРНІВ © 1921.
В ДРУКАРНІ Й. ПІША.

Видання Т-ва „ОСВІТА“ в Тарнові.

1.000 примірників.

Ювілей 35-літньої літературної діяльності славного поета Володимира Самійленка застав нас, як і самого ювілята, на еміграції. Трудно було зібрати необхідні матеріали для повного освітлення творчості Вол. Самійленка, та, до речі кажучи, таких матеріалів небагато її мається. Головним чином я використав відомості, ласкаво надані мені самим поважним ювілятом.

Також значно допоміг мені матеріалами й порадами Вш. П. Проф. Іван Шендрик, якому тут висловлюю свою глибоку подяку.

Вол. Самійленко в творчості своїй найбільше мене цікавив як поет-патріот і гуманіст, тому я з цих боків докладніше його і освітлюю.

В докладі я не розглядаю останнього великого твору Вол. Самійленка — поеми „Г е я“ через те, що цей твір почав появлятися в світ частками вже після мого доповіді.

В рік ювілею коріфея українського письменства, старішого нашого поета Володимира Самійленка, нехай це моє шире хоч коротке, слово буде привітом йому і побажанням — жити і працювати многа літа і вже ювілей 40-літньої літературної діяльності пишню святкувати на рідній, вільній землі.

А В Т О Р.

I.

Є люди, саме імя яких стає многофарбною доміматою кращих якостей.

Перед нами корифей українського письменства — Володимир Самійленко „Сивенький“ поет, письменник і публіцист, з душею кришталевої краси, скромною як ранок, творчою як весняна ріка.

Тридцять п'ять років назад із лірою скорботною як печаль Марії, огнеструнною як мечі блискавиці, прийшов він до творчого життя, прийшов і кликати до боротьби за волю поневоленої батьківщини.

Народився Володимир Самійленко 22-го січня 1864 року, в м. Сорочинцях, Миргородського повіту на Полтавщині. Освіту одержав середню в Полтавській гімназії, яку скінчив 1884 р., а вищу — в Київському Університеті, де спеціалізувався в слов'янській фільольогії.

Тернистий життєвий шлях простилався перед поетом.

Обтяжений родиною, не маючи засобів до життя, він мусив уперто працювати задля шматка хліба.

Та полонило його щось вище від турбот життєвих.

Правди, краси та волі шукає він.

Рівно 35 років назад — року 1884, себто на двадцятому році життя ювілятового, вперше надруковано його поезії.

Далі, як згадує Франко, „виходить твір за твором, поезія за поезією, всі гарні, де-які блискучі й цінні, як коштовні перлини нашої літератури, всі написані бездоганно чистою, ясною як небесна блакить, прозорою і дзвінкою українською мовою. І ся мова, ся гармонійність у творах Самійленка, то одна з загадок його появи“.

Володимир Самійленко бере участь у співробітництві в численних періодичних і неперіодичних виданнях, вміщаючи то віршовані, то прозою написані свої твори *).

Року 1890 видано першу збірку його поезій „З поезій С-а“ а року 1906 видано антологічний збірник „Україні“ (Львів, 1906 р. ст. 131), яке видання через декільки років поновлено у Києві.

Тридцятьпятьрічний літературний доробок Самійленків, крім поезії, складає десятки оригінальних та перекладних творів, написаних прозою.

ОРИГІНАЛЬНІ ТВОРИ:

„З поезій С-а“ — збірка поезій.

„Маруся Чурайівна“, драматичні картини на 5 дій.

„Драма без горілки“ жарт на 1 дію.

*) „Зоря“ 1886 р., „Ватра“ 1886 р., „Дзвінок“ 1886 р., „Складка“ 1887 р., „Правда“ 1888 р., „Зерна“ 1888 р., „Буковина“, „Руслан“, „Світова поезія“ 1895 р., „Хвиля за хвилею“ 1900 р., „Вік“ 1902 р., „Акорди“ 1903 р., „Дубове листя“ 1903 р., „З над хмар і долини“ 1903 р., „На вічну пам'ять Котляревському“ 1904 р., „Розвага“ 1905 р., „Червона квітка“ 1905 р., „Досвітні огні“ 1906 р., „Літературно-Науковий Вістник“, „Громадська думка“, „Українська муза“, „Щершень“ 1906 р., „Нова громада“, „Рада“, „Світ“ 1906 р., „Нова Рада“, „Будяк“, „Шлях“, „Трибуна“, „Україна“, „Нова Думка“, „Українське Слово“, „Шлях“ і инш.

„Україні“ — антологічн. збірник.

„Дядькова хвороба“, комедія на 3 дії, згодом песу було автором перероблено і вона вийшла під назвою „Хвороба“.

„У Гайхан-Бея“, жарт-фантазія на 2 дії.

„Химерний батько“, жарт на 2 дії.

Щасливий день пана Ямайського“, гумореска.

„Перший дебют земського Начальника“, гумореска.

„Під новий рік“, в збірці на честь Івана Франка.

„Як я перейшов від слова до думки“, фейлетон.

„Казка про смутного чоловіка“, фейлетон.

„Гея“, поема.

Статті, фейлетони в газетах та журналах.

ПЕРЕКЛАДИ:

„Тартюф“, Мольєра, ритмованим віршом.

„Шлюб з примусу“, Мольєра — прозою.

„Лікарь не поволі“ — теж.

„Пригода 7-го квітня“, комедія на 1 дію Трістана Бернара.

„Я вечеряю з мамою“, комедія на 1 дію Гранеса.

„Силою плазування“, комедія на 4 дії Х. Ечегерая.

„Хатина“, роман В. Баско-Ібанеса.

„Пять еспанських новельок“.

„Пять казок“, Катюля Мандеса.

„Оповідання“ з Анатолія Франса.

„Бертран і Ратон“, комедія на 5 дій
Е. Скріба.

„Декамерон“, Бокачіо.

„Перша пісня“ Іліяди.

„Пекло“ Данта, перші десять пісень.

„Разговори“ Деякі пародії на москов-
філів під цею загальною назвою.

„Оповідання“ Брет-Гарта, та инш.

„Новелі“ ріжн. еспанськ. авторів.

Та цим не кінчається велика нива, славним
сіячем засіяна; ще до сьогодні дзвонять струни
його співучої арфи.

На великий жаль трьохрічне мандрівниче
життя та одірваність від культурних осередків не
дають змоги не лише нам, а й самому поважному
ювіляту зібрати докладні відомости про деякі
його твори та їх переклади на чужі мови.

II.

Поважаний ювілят прийшов зі всіма скарбами
своєї творчої душі відразу. Талант його відразу
зацвів буйним цвітом, майже відразу виявився в
повний зріст.

„Вже в 1887 році, в газеті „Новості“ в ре-
цензії на альманах „Складка“, де було надруко-
вано поезії Самійленкові Д. Мордовець визначає
його талант.

Тим часом літературні кола зацікавлюються
молодим поетом, а його твори приймаються до
кращих періодичних і неперіодичних видань того
часу. Одночасно збільшується коло прихильників
творчости Самійленкової.

В рецензіях („Літ. Наук. Вістник“, „Зоря“ та инш.) на різні видання, де вміщалося твори Самійленкові, підкреслюється його творчі здібности. Самійленкові твори перекладаються на чужі мови.

В 90 роках новий його твір — „Казка про смутного чоловіка“ — перекладено на московську мову й надруковано в „Елисаветському Листку“, де незабаром було вміщено й рецензію, досить прихильного до Самійленка змісту.

Творча думка Самійленкова набирає широкого розмаху. По виході його сатири „Горе поета“ десь, здається в „Київській старині“, перестерігається поета не посуватись так далеко.

Оцінюючи прозу Самійленкову його порівнюють з Тургенєвим, знаходять щось спільного з Достоєвським, Толстим, Чеховим та инш. російськими письменниками.

Іван Франко, характеризуючи Самійленка як поета, пише:

„У Самійленка кожен навіть найслабіший вірш продуманий основно, кожна строфа стоїть для себе як органічна цілість, нема в них повторювань і перемелювання пустої половини і відразу чуємо, що се говорить не лише талановитий поет, але також розумний, освічений чоловік, говорить серйозно про річі, які наболіли у самого і наче самі просяться на уста; можна не згожуватися з його поглядами, суперечатися з ним, але від першої хвилини маємо вражіння, що, читаючи вірші Самійленка, чуємо слова поважного чоловіка, а не пусту гру слів. Він відразу виступив готовим і відразу виявив головні прикмети своєї душі: поважну задуманість і сатиру, підправлену золотим українським гумором. Отсей гумор, що немов усміхається крізь сльози, є одна з надзвичайних прикмет нашого поета“.

Однак про Самійленка до цього часу було сказано досить мало; творів його не популяризовано, і тоді, як дещо з цих творів в останніх ро-

ках можна було відшукати на інших мовах, на українській мові майже нічого не було.

В журналі „Украинская Жизнь“ 1916 року Богданович в своїй статті про Самійленка також підкреслює, що про його сказано дуже мало, а про нього можна і необхідно сказати багато!

В українській літературі Володимиру Самійленкові, особливо як поету, належить одно з кращих місць. Він приніс в нашу літературу багато свіжого й нового, але ошліфованого і удосконаленого, він сколихнув українську ретроградність того часу, вніс певний імпульс, соками своєї весни відживив паростки на здичавілих деревах дрімотної пущі.

Але Самійленко був далекий від неотеризму. Багату українську запорошену віками мову він лише обчищав від намулу, непотрібного, чужого, ошліфовував камінці-діаманти, що непомітними валились на шляхах. І з цього боку треба признати за ним велику заслугу.

Необхідно також підкреслити й удосконалення перекладів Самійленкових з різних мов і різних народів: Баранже, Барбіє, Ляшамбоді, Моле-ра, Трістана Бернара, Анатолія Франса, Байрона, Данте, Бокачіо, С. Гранеса, В. Баско-Ібайєса, Е. Скріба, Х. Єчегерая, Катюля Мандеса, Брет-Гарта, Нікітина та инш.

Якої літератури відбилися впливи на Самійленковій поезії?

Богданович в „Украинской Жизни“ пише, що є впливи західно-європейських та російських поетів.

Однак не можна не зазначити досить глибоких впливів літератури грецької.

Форму з рефренами перебрав він від Беранже.

Що до форми сонетів, то їх перейнято від сонетів італійських.

Твори Самійленкові виявляють остільки багатий матеріал для критичної думки, що немає змоги в короткому цьому докладі вдатися до ширшого огляду їх, щоб винайти критерій для належної оцінки, тим більше сьогодні, коли так багато хочеться сказати про ювілята; може це тому, що досі ми дійсно так мало призначали для їх уваги і тепер ніби вперше зустрічаємось.

III.

Уявімо два типи поетів: поетів — і поетів — письменників (я не маю на увазі письменників-поетів, себ-то письменників художників).

Перші це ті, що мають справдішній поетичний природжений талант, носять звязок споріднення з красою природи й життя, на струнах своєї душі відчують найтонші дотики радості, суму, страждань, мук і не лише явищ пережитого ними часу, а на цілі століття в будуччину чи минувшину віддалених. Вони не завжди пишуть поезії наперед обрані та опрацьовані теми; в часи натхнення вони наче невольники, наче технічні виконавці, яких справа полягає лише в написанні, пишуть те, що несуть з глибини душі співучі хвилі нестримно-летючого весняного струмка, в часи своєї творчости вони доходять навіть до ампутації себе від світа інтелектуального і нагадують вакханок, які в екстазі божевільного руху і сами не знають, що роблять.

Лише потім, коли створено, коли написано, поет, як мореплавець після бурі, переглядає весь хаос пережитого, бере під аналіз розуму міркувань, порівнювань та оцінки, лише тоді він переживає найвищі екзальтації радості й задоволення; але останнє хвилеве і ефірне. Завтра поет кине недавно створену поему як щось віджите й нецікаве, бо його вічно - незадоволена душа, відчуваючи нові невідомі гармонії, прагне нових переживань, нових створень.

Другі — поети-письменники — це ті, якими рясна історія всіх часів і всіх народів. Це люди, переважно знайомі з технікою будови віршів, частенько, запозичаючи образи, форми, а іноді й зміст у створених не ними віршів, силкуючись над силу, дають щось хворе, сухе, бліде, безхлорохвілю, немuzичне, неприродне, брехливе, а навіть і брудне, чого справжній поет у величний храм краси ніколи б не вніс.

Володимир Самійленко без сумніву є типом перших — справжніх поетів.

Він прийшов з досить помітними ознаками ідеалу того уявленого нами поета віків — синтеза мистецтва, науки і культури, що поведе людство в Далеке Царство апогею розцвіту краси життя, до знайдення Бога на землі.

IV.

Доля судила Самійленкові прийти до творчого життя в часи жорстокого абсолютизму, в часи запеклих українофобів-київських цензорів: Рафальського, Ромера, Самойлова, жандармського генерала Новицького та инш., що намагалися по-

ховати українське слово та винищити крамольну плеяду українських літераторів.

Чорна згряя з особливою жорстокістю накинулася на Самійленка, як на небажаного аполюгета української справи і на кожний його твір накладає заборону.

На одному з творів Самійленкових, заборонених цензурою, київський цензор Рафальський написав таку резолюцію:

„Авторъ обнаруживаеъ стремленіе къ созданію искусственныхъ словъ и оборотовъ, а также къ измѣненію уже существующихъ въ рускомъ языкѣ“.

Всю цю швору україножерів Самійленко досить влучно охарактеризував в своїх сатирах: „Собаки“, „Пісня про Віщого Василя“ та инш.

Самійленко вірить в ту кращу годину своєї нації, коли згинуть всі насильники, цензори і жандарми, коли с л о в о не знатиме отрути — заборони.

У віршах „Ельдорадо“, „Російська серенада“, „Міністерська пісня“ та инш. Самійленко відкопує гниле коріння трухлявого „дуба російського“, який мусів від першої стихії впасти:

„Десть далеко є країна
Пишна, вільна, щастям горда.
Кожен там живе щасливо...
Держиморда, держиморда.
В тій країні люблять волю,
Всяк її шука по змозі,
І про неї розмовляють...
У острозі, у острозі“.

(Е л ь д о р а д о).

Самійленко бачить, що до побільшення лиха неволі, яку принесли для його нації вороги, спричиняються самі ж українці, оті лежебоки, крути-голови, „патріоти Івани“, „ідеальні публіцисти“ та інші, що лише язиками обіцяють працювати для Вкраїни, а на ділі нічого не роблять і навіть допомагають заковувати матір. Їх поет характерно згадує в ряді своїх гарних сатир: „Патріота Іван“, „Ідеальний публіцист“, „Патріотична праця“, „На печі“, та инш.

„На таємних думках та на мріях палких
Я роботу народню обмежу.
Та зате для добра земляків дорогих
Я без мрій і хвилини не вложу.

Ще стоїть Україна: не вмерла вона.
І вмирати не має охоти.
Кожна піч українська — фортеця міцна.
Тут на чатах лежать патріоти.

(На печі).

В ліриці Самійленковій повстає титанічна по-стать поета - патріота, що стає поруч з Шевченком. Правда в порівнюванні з Шевченком Самійленко писав мало, але в написаному сказано надмірно багато.

В огнистих словах Самійленкових не думка і мрії поета, то є крик прикутого до скелі Прометея, то крик велетенської нації, її страждання і муки, її скарга до Бога, її протест вікам і народам.

Вже одна щира назва його збірки поезій „Україні“ підготовлює читача до вступу у величний храм поета - патріота.

Ви вступаєте в храм і в притворах його на білих мармурах вічності читаете:

„Як мрію чистую з найкращих мрій
Я заховав в серці Україну.

І працю тиху і мої пісні
На вівтарь твій побожно я складаю.
Натхми-ж мене! Нехай у мертвим сні
Я днів моїх даремно не загаю.
... і знай що в час страшний
Твій син тобі не пожаліє крови,
І що не спинить страх усіх погріз
Моїх пісень, моїх за Тебе сліз.

(Україні).

Ви переходите кольонадою цього величавого храму, ніби зачаровані якоюсь невідомою силою, невільно зупиняєтесь над кожним малюнком, над кожним акордом квітчастої гармонії, зливаєтесь з образами творчої уяви поетової.

Ось перед вами пишно розквітла веселка, що у воду спустила кінці кольористі.

„Люба веселочко! будь ти й мені за ознаку
надії,

Що не потоне народ наш без сліду в на-
родностях інших“.

(Веселка).

То поет—в тяжкому непокою серед бурь та чорних хмар, що ночами нависли над його краєм, під стогін і плач нещасної Гекуби, знесилений, згорнувши облямані в боротьбі крила, кидає свій невмирущий зір туди, де розцвіла веселка і якось

несміло, навіть наївно прохає її бути й йому ознакою, що не загине без сліду його нація, бо

„В серці надія не хоче загинуть і житиме вічно,
Бо та надія свята, бо та надія безсмертна“.

(Веселка).

Перед Самійленком повстають люті кати, що вимордовують його братів, його націю, він навіть не знаходить слів, щоб виявити муки, які душу йому шматують.

„О де набрати слів? де виразів найти
Для мук, що душу всю шматують,
Коли я подивлюсь як лютії кати
У нашій хаті бенкетують?
Що дня те бачити! І очі ще мої
Не вийшли разом із сльозами.

(Так смійтеся),

Та глибока віра в перемогу правди, віра у визволення його нації, яка повстане велетнем і здивує ясним сяйвом всесвіт, переносять поета від палаючого серця в сферу інтелектуальної рівноваги, тому він кидає катам:

„Так смійтеся тепер! Але вже близько дні,
Що оживе наш люд забутий,
І ті, що слухають од нас самі пісні,
Почують голос ще нечутий.
І правди світ ясний, якого не було,
Здивована земля побачить,
І світом тим гнобителям на зло
Народ великий наш оддячить.

(Так смійтеся).

В часи, коли Мати - Україна на хресті, коли поет у великій тузі і скорботах, коли весь світ

повинен повитися в жалобу, він чує навісний регіт навколо хреста, подібний до реготу, що кидали вороги розіп'ятому Ісусу.

„І знов я згадую тебе Вкраїно - Мати,
Твою біду, твій вид сумний;
Округ хреста твого, мій краю розіп'ятий,
Я чую регіт навісний“.

(У сумний час).

Україну, українську націю поет уявляє як безсмертного велетня, який, в силу всіх законів, жити мусить, бо він бореться не для поневолення когось, а обороняючи від ворогів свої хати.

„Нас не зможуть супостати
Взяти в кайдани свої:
Ми бороним наші хати,
Наші тихії гаї.

(Україна).

Україна — це для Самійленка щось надбожественне, це все; його душа, як море надберегове, повна дитирамбів, при одному спогаді про Україну поета охоплює непомірний патос. Взагалі Самійленко і Україна це — Дамон і Фінтій.

„Наша славна Україна,
Наше щастя і наш рай.
Чи на світі є країна.
Ще милійша за наш край.
І в щасливі, злі години
Ми для неї живемо,
На Вкраїні й для Вкраїни
Будем жить і помremo“.

(Україна).

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

2432982

Та любов Самійленкова до України не звичайна любов патріота, який бажає бачити щасливою та могутньою свою націю, то є любов щирого гуманіста, який любить свою націю не тому тільки, що рідна по крові, а тому, що ця нація окривджена, пригнічена, замучена, це останнє найбільше його споріднює з нею.

Коли почалося відродження України, коли українська нація почула себе на якийсь час щасливою, змовкла арфа Самійленкова, вона не співала для щастя. Коли ж знову на Україну насунули чорні хмари, коли знову українська нація застогнала в неволі, знову в Самійленка загомонів дух творчости.

Ясно тепер, чому Самійленко мало писав в радісні дні відродження і чому багато писав до і пише в останній час.

V.

Чистий, правдивий, не гризький, злитий зі слізьми гумор Самійленків викликає привабність до його сатир.

Ряд чудовних сатир: „Горе поета“, „На печі“, „Патріотична праця“, „Патріота Іван“, „Ельдорадо“, „До поета“, „Те Deum“, „Божий приклад“ та инш. сприяли великій популярности поета.

Та найбільше цікавий Самійленко в ліриці, де він виступає як поет-філософ.

Вірю в єдиного Бога; крім Бога нічого немає,
Вірю що є тільки Дух, Космос же прояв його
І що свідомість моя єсть око єдиного Духа,
Котрим себе озира втілене в Космос Буття.

Вірю що світ матерьяльний не єсть абсолютна
реальність,
Вірю що час і простір теж абсолютні не більш:
Вічність не більша як мить, як і мить не коротша
за вічність
Точка й безмежність світів у Всеєдинім — одно.
(„Символ віри“)

„Символ віри“ один з кращих віршів Самійленка як поета-філософа, написаний в 1918 р.

Самійленко вірить в той кращий час, коли можна буде через працю, офіри й терпіння з небом як не зеднатися, то наблизитися до нього.

Вперед і вперед, туди—до сонця правди стремити Самійленко в леті свого творчого духу, туди—до неба, бо мета життя—небо, той далекий мрійний час апогею росцвіту краси життя, час уявленого ідеалу життя людства.

Прискорюючи свій лет до того мрійного царства, поет відчуває, що відривається від людства, чи, вірніше, здрібніле, приспавше широкі пориви, занепавше через життя в рутині міщанства людство відривається від нього. Тому він з тяжким болем каже:

„Найкращі пориви, гарячі почуття
Розсікли ми ножем холодним міркування,
І склали ми собі розмірене життя
Без глибини думок, без сили поривання.
Немає творчости, поезія в багні,
А філософію тепер ми осміяли,
А геній, нащо він для рою комашні,
Нам будуть фабрики кувати ідеали“.

(Людскість)

Але у Самійленка немає справжнього колючого докору і до цього сірого міщанського моря. Його ніжна гуманна душа скорбить від тяжкої участі отруєного пільмою людства. Він залишає високі Олімпи і сходить в темні холодні низи, щоб шляхом терпіння і офір зійти на ті Олімпи разом з цілим людством, яке повинно сісти поруч з богами.

Вічним провідним сонцем людства буде поезія. „Не вмере поезія“ — каже Самійленко, як би глибоко в темні низи життя людство не доходило.

„Не вмере поезія, не згине творчість духа,
Поки живе земля, поки на ній живуть,
Поки природи глас людина серцем слуха.

І поки на землі ще є одна сльозина
Поезія її нащадкам передасть,
І поки між людьми ще втіха є невинна
Поезія в її ще радости додасть.

(Не вмере поезія)

В синтезі творчих досягнень Самійленкових глибокому змісту поезії часто гармонує зовнішність, тональність та завжди кристалевість мови. Деякі його поезії виявляють суцільну музику слів і настроїв ніжну натхненну гармонію: „Весняна елегія“, „Сумуєш ти“, „Мій дух як ніч“, „Вечірня пісня“, „Весна“ та инш. На музику покладені: Лисенком — „Умер поет“, „Горе поета“, Стеценком — „Тихесенький вечір“, „Царь Горох“, Е. Москвичовим — „Мій дух як ніч“, Івахом — „Весна“ та самим В. Самійленком — „Україна“.

Цікаво, що Самійленко, віддаючи перевагу музичному боку, не позбавляє вірша глибокого змісту, що не кожному поету вдається. В часи найглибших емоцій поет знаходить себе в концепції міркувань, порівнювань і инш.

„О знаю я,
Чого моя
Душа смуткує і болить,
Яка печаль
І що за жаль
Їх радість хоче затруїть.
Того вона
Болить, що зна
Непевність радощів своїх,
Що час мине
І поглине
Самую змогу бачить їх.
В природі ж сій
По вік живій,
Вона бажалаб вічно жить.
В красі її
Чуття свої
Хотілаб вічно веселить.

(Весняна елегія).

Поет і під акорди весняної гармонії, як мисленик, не може цілком перенестись із сфери розуму в сферу серця, в сферу хвилевих, може беззмістовних переживань. Він тепер, весною лише глибше відчуває свою приналежність до природи, свою нерозлучність з нею, як із своїм належним, звідки прийшов і куди одійде.

Поет заповідає по смерті себе природі, бо вона навіть і тіло його забере у свій величний

храм. Тому що ніщо ніде ніколи не пропадає, як природі, так і поету кінця немає. Красі природи він принесе все, що надала йому сама ж природа і вічно буде виконувати її закони.

Закінчуючи вірш, поет із світу духового знову переноситься до світу реального, переймається песимізмом, сумує за тим, що, коли прийде на землю дійсна весна краси життя, його вже на землі не буде.

„Коли я вмиру
 То в ту пору
 Природі я себе віддам,
 І тіло все
 Перенесе
 Вона у свій величний храм.
 Ніщо ніде
 Не пропаде:
 Як їй, мені кінця нема;
 В її красу
 Я все внесу,
 Що надала вона сама.
 Без перепон
 Її закон
 До віку буду я сповнять,—
 Та я смутний,
 Що в добі тій
 Я вже не буду існувать.

(Весняна елегія).

Тиха мелодія останніх акордів надвечірнього сонця нагадує поету, що всьому є свій вечір, свій кінець, та він, захоплений красою погасаючого дня, золотим ланцюжком скорбних рефрен,

умоляє сонечко не заходити, не лягати, ще по-
світити:

„Тихесенький вечір
На землю спадає
І сонце сідає в темнесенький гай.
О сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось,
Іще не лягай.

(Вечірня пісня).

VII.

Які ж головніші прикмети творчої душі Самійленкової, що споріднюють всі його твори, що в кожній поезії лягли властивістю змісту його я.

Коли ми уважливо розглянемо цілий ряд його поезій та візьмемо їх під аналіз, то знайдемо собі відповідь на поставлене запитання.

Треба звернути увагу на характерність ліричних сатир Самійленкових, в яких часто виступає сам автор персонажем окривджених.

Самійленко любить перекладати лише тих поетів і письменників, в творах яких знаходить співзвучність своїй творчій душі, хоча б вони й не були його сучасниками.

Можна сказати, що його поезія навіяна духом поезії мистців раннього відродження: Бокаціо, Данте, Петрарка, просякнутих наскрізь любовю до людини, а перекладає він: Ляшамбоді, Катюля Мандеса, Баско Ібанеса, Гранеса, Трістана Бернара, Ечегерая — поетів лагідної вдачі, твори яких навіяні лагідним і ніжним почуттям до душі ближнього.

Близький йому по духу і любить він Молера та інших поетів псевдокласиків, що були захоплені любовію до гуманітарних поетів відродження.

Чи не нагадує нам і Самійленко поета гуманіста?

У віршах „Україні“. „У сумний час“, „Патріоти“, „Так смійтеся“, „Не вже для нас“ проведена рівнобіжність почуття поета до людини і до країни олицетвореної в особистості матері-страдниці.

У вірші „Грішниця“ поет виводить грішницю, ту істоту, що викликає до себе гидливість, жах, яка гідна лише докору і зневаги, істоту, від якої все ліпше серед люда відвертається, але яка всеж таки є людина, що переборена і знівечена життям, і через те викликає в поета, замість докірливих слів, великий жаль.

„І шкода так тебе, занедбана всіма.

Росте в моїй душі до тебе жаль великий

А слів на язиці докірливих нема.

(Грішниця).

У вірші „Ридання душі“ поет хвилюється з приводу зневіря під впливом життя, коли здається, що загублено давню чистоту душі, що втрачено ідеї святости людини.

В „Зимовім діалозі“ змальовує плач душі під впливом думок про старість, коли здається, що поховано на віки „безоглядну віру до людей і чулисть серця“.

У вірші „Горе поета“ — поділює біль душі поета, викликаний неуважливим і образливим ставленням суспільства до творів, написаних кровю серця.

В „Ельдорадо“ та „Російська серенада“ поет переживає муки страждань поневолених народів російських.

У віршу „Найдорожча перлина“ поету уявляється перлом „сльоза святая, за нещасний люд пролита“.

В „Елегії“ поет дивується як можна бути щасливим і веселим, бачивши завжди круг себе стільки нещасних людей і не зробивши нічого для полекшення їх долі.

У вірші „Весна вернулася“ — невимовний сум, що життя проходить марно, що не можна прикласти сил на своїй ниві, бо її немає, бо її віднято, сум за тим, що коли ту ниву буде й засіяно, то врожай зберуть інші люди.

У вірші „Не будемо ми йти“ — висловлюється проти варварських способів боротьби з ворогом, бо насамперед і вороги є люди і на них як на людей можна і треба впливати проповіддю.

У вірші „Поетові“ — закликає творця злитись з людиною, зазирнути їй у душу душею.

„Годі тобі малювати Дніпро, нарікати на долю
Та про ті очі співати, що ти й небачив ніде.
Краще людину змалюй, зазирни їй у душу
душею

Радість і смуток її в слові твоїм покажи.

(Поетові).

У вірші „Поки душею“ — поет цурається правди на небі, бо вона повинна прийти на землю і спинити страждання.

У вірші „П о с т у п „ — протести душі про-

ти неминучости того кривавого шляху, яким іде людський поступ.

У вірші „26 лютого“ — заповіт гуманности.

„О бережіть її ту чистую любов
До обездоленого люду.
Я за для його жив і кайдани знайшов,
Його й на небі не забуду.

(26 лютого).

У вірші „О р е л“ нагадується, що пориви до неба не повинні заглушати почуття до землі; поет є син землі, не сміє її залишати, а лише може бути посередником межи нею і небом.

У вірші „Не в м р е п о е з і я“ поет зазначає, що доки існують любов між людьми і натхненні її провідники, доти не в м р е поезія, як творчість духа.

„У вірші „Л ю д с ь к і с т ь“, „Не має серця у нас“ кидає болюче поет і тому наша дійсність важка. Все ж він вірить в кращий час. Він бажає знайти як не людей, то хоч людську породу, бо невідрадно навколо: минув героїв час і людину заступила машина, гармати на службі у прогресу, фабрики кують ідеали, бо потьмарився промінь у серцеві.

У вірші „П л а ч т е н а д т и м и“ — невимовний сум над долею рідного краю.

„О плачте над тими, чий храм у руїнах, а
край тільки сниться.

На решті я зупиняюсь на вірші „Герострат“, в якому поет досить цікаво трактує постать Геростратову.

Герострат любить людину, любить землю і боліє за цю саму людину, що їй уділено такі великі поривання — одвічну невмирущу віщу думку, золоте серце і разом з тим безсилість перед тайнами природи.

Чому все, що оточує людину, безсмертне, чому нема йому кінця й почину. Хіба не мусила б стояти людина вище, що має й душу й думку, всепізнаючий розум, розуміння добра і зла, збагнення вічності, що має непереможне бажання до життя і охоту все чути й знати. Герострат не тільки тонка й шляхетна індивідуальність, по своїх емоціях це певно надлюдина, це певно поет.

І в ньому, як вінець розвитку його психичних переживань, зароджується і зростає протест проти лютої невблаганної Мойри. Нове почуття, почуття гідності стати до боротьби за визволення людини, все більше набирає в ньому сили, стремить перетворитися у діло. Він пробує виявити цей протест на самому собі. Стати героєм міфічним, одним з тих міфічних гігантів, що колись в обороні людства оголосили війну богам, понакидали гори на гори, щоб по цій будівлі добратися до високого неба і помститися богам.

Але це міф. А сил його не вистарчає навіть на військовий вчинок в бою з ворогом.

Жадання помсти від того ще більше нарастає за власну нікчемність, як огонь пече і не дає спокою

Жадання великих діл розпалює груди і він викликає на бій всіх цих вигаданих істот, яким будують храми і кадять фіміям. І, як перший акт боротьби, він палить храм безсмертної Артеміді.

Він знає, що його назвуть страшним злочинцем, що його ославлять як безумця, але це його не спиняє, бо це піднесе імя людини, це покаже його титанічну силу, це піднесе на ступінь безсмертності.

Можна булоб розглянути ще багато віршів Самійленка з характерними рисами, та вже переглянутих цілком досить, щоб виявити найдорожчий перл його творчої душі, а той перл — є гуманність і треба підкреслити, що в поезіях Самійленкових наряду з чистим, прозорим гуманізмом не помітно присутності сентименталізму.

Критика майбутнього і детальне вивчення Самійленка, коли до вивчення буде притягнуто і історію розвитку нашої громадської думки і історію відродження нашої нації і історію розвитку нашої державности, коли до порівняння буде притягнуто аналогічні епохи в житті інших націй і інших віків — імя Самійленкове поставиться в ряді великих творців і поборників європейського гуманізму.

VIII.

Я не мав наміру наближати свій доклад до памфлету, одначе не можу обмежитися мовчанням про особисте життя Володимира Самійленка, яке так трагічно для поета склалося.

Надсилаючи свою праведну офіру, свій непогасаючий фіміям туди, де краса, Цариця віків, накреслила свій божествений початок, Самійленко, палаючою душею непоборного патріота, був вір-

ний ідеї визволення своєї нації і своєї батьківщини з неволі, за це зазнав немало тяжкого лиха, неправди, непокою та турбот ізза шматка хліба.

І треба бути справедливими, що суспільство наше ні разу не потурбувалося прийти з допомогою своєму поету, полекшити його тяжкий матеріальний стан, підтримати зруйноване здоров'я, дати йому змогу більший час присвятити творчій праці.

Самійленко занадто скромна людина, щоб нагадувати комусь про своє тяжке життя, але, як глибокий гуманіст, він не може змовчати про тяжке життя творця, який часто залишається за брамами альтруїзму, що й викликало його до написання вірша „До поета“.

„Поете, не хвались, чи маєш хліб чи ні,
Якєє нам до того діло.
Весь обов'язок твій складати нам пісні,
Але не дбать про власне тіло.

(До поета).

А певно Самійленко мріяв про спокій останніх років розбитого життя, іділію тихої хатини, садочок, сонце, творчу працю.

А ми навіть не потурбувалися про ізолювання його від страшних вихрів руїни і смерти, через що Самійленко в травні 1919 р. ледве не загинув під час залізничної катастрофи, та чимало й інших жахливих випадків пережив поет підчас трьохрічного мандрування з українською владою.

Між тим яка іронія. В той час як в більшій частині українські літератори старшої генерації виїхали за кордон, а молодшої генерації пішли

на послуги до ворога, Самійленко три роки і радість і горе, а більше горе, ділить з українськими борцями на полях битв.

І тому сумно мені, що прихід Самійленка зустрів злий фатум, жорстока життєва доля, що скрутила, вплила тернами його могутні крила, що стиснула його в бігові творчої потенції, що засліпила зір, отруїла байдужливістю до поета наше суспільство.

Не дає мені спокою моє сумління, бо й я є частина цієї нації, яка до сьогоднішнього дня свідомо dokonує руйнування душі свого поета, яка в часи глибокого непокою розриває останні струни божественної арфи, яка виснажує останні сили поета на тяжкій життєвій праці за для шматка хліба щоденного, яка не дає йому змоги решту свого життя присвятити лише праці літературній.

І сумно мені, що ми не захотіли почути ту гармонію вічності, яку так урочисто для своєї нації несла з надрайських садів душа поетова, ту гармонію, яку вже ні ми, ні грядучі по нас покоління можливо ніколи непочуємо.

ВИДАННЯ Т-ВА „ОСВІТА“ В ТАРНОВІ:

Борис Лисянський. Володимир Самійленко. З нагоди 35-літнього ювілею літературної діяльності. Нарис.

Михайло Обідний. „Володимир Самійленко на терезах поетичної думки“.

Кожна книжка з портретом В. Самійленка.
